

Problemi pri rabi kitajske pisave za zapis japonščine

FONETIKA = OK

kitajščina: pribl. 400 različnih zlogov (pribl. 1300, če upoštevamo tone)

japonščina: pribl. 100 različnih zlogov

5 samoglasnikov (a i u e o)

16 soglasnikov (p b t d k g s z h j r m n w N Q)

edini možni kombinaciji: (soglasnik)+samoglasnik

SKLADNJA = PROBLEM

kitajščina = izolacijski jezik, ob nastanku pisave:

večinoma enozložne, monomorfemske besede

japonščina = aglutinacijski jezik:

polisilabične (večzložne) besede < leksikalni (polnopomenski)

< slovnični morfemi

Prevzemanje kitajske pisave na Japonskem

1. stol. n.št.: kovanci, pečati, meči, ogledala

s kitajskimi zapisi,

npr. pečat 漢委奴国王 (かんのわのなのおういん)

„vladar kraljestva Nu/Na v deželi Wa pod vlado Han“

zač. 5. stoletja spoznali kitajsko pisavo preko korejskih posrednikov:

kroniki Kojiki 古事記 (711-712) in Nihonshoki 日本書紀 (720) navajata:

kralj dežele Paekche (百濟 < くだら) poslal darove,

z njimi je šel poslanec Atiki, nato še učeni Wani.

Kdo? pisarji: sprva prišleci iz Koreje (redkeje s Kitajske); dedna funkcija

kako? zapisovanje: s kitajskimi pismenkami po skladnji kitajskega jezika

kaj? zapisi na kovinskih in kamnitih predmetih (meči, kipi)

Sprva uporabili kitajske znake za zapis kitajščine:

kitajščina = jezik učenosti (prim. latinščina v Evropi v srednjem veku)

Sredi 6. stol. prihod budizma: sutre v kitajskem prevodu

njegovo širjenje pospešil princ Shōtoku 聖徳太子(574-622),

ustanovil „urad za prepisovanje suter“ Shakyōjo 写経所

645-649 reforma Taika 大化, centralizirana država po kitajskem vzoru,

ustanovitev šole za državne uradnike Daigakuryo 大学寮,

učenje po konfucijanskih klasičnih delih, zakonik po kitajskem vzoru

Problem: kako zapisati s kitajskimi pismenkami

- japonske slovnične morfeme (pregibne končnice),
ki v kitajščini ne obstajajo?

- lastna imena?

Principi zapisovanja japonščine s kitajskimi pismenkami

1) princip "**on'yomi**": raba pismenke za zapis **kitajske besede** (tujke)

→ širitev besedišča, prevzemanje kit. tujk (danes ca. 30% jpn. besedišča)

- **zlasti v besedilih po sistemu kanbun kundoku**

2) princip "**kun**" 訓 ali "**kun'yomi**" 訓読み ali "mana" 真名

- po pomenu: npr. 人 [nien>ren] → 人 [hito] "človek"

tj. raba kitajske pismenke za zapis japonske besede z enakim pomenom, kot ga ima kitajska beseda, ki se s to pismenko zapiše

tudi za funkcijske besede, npr. 此 [ci] → 此 [kono] „ta“

3 tipi sino-japonske izgovarjave pismenk (branja on'yomi) v prevzetem besedišču glede na čas in kraj prevzema

go-on 呉音 (branje Wu)

- prevzeto preko prvih korejskih učiteljev,
- po različici kit. ob spodnjem toku reke Jangce (長江 Cháng Jiāng) od 4. do konca 6. stol. (obdobje zakonitih in nezakonitih dinastij)
- v moderni japonščini večinoma budistični termini

kan-on 漢音 (branje Han)

- prinesli s Kitajske japonski odposlanci in menihi v 7. in 8. stol.
- po različici kitajščine v mestu Chang'an (長安 danes Xi'an), glavnem mestu obdobja dinastije Tang.
- večina kitajskih tujk v moderni japonščini

tō-on 唐音 (branje Tang) ali tō-sō-on 唐宋音 (branje Tang-Song)

- od 11. stol. dalje trgovci in zen-budistični menihi
- po različici kitajščine dinastij Song, Ming in Qing, večinoma s področij ob spodnjem toku reke Jangce

	行	npr.	京	npr.	明	npr.
go-on 吳音 (branje Wu)	行 gyō	修行 shugyō sadhana, budistično preizkušanje	京 kyō	京都 Kyōto	明 myō	光明 koumyou svetloba, nada, up
kan-on 漢音 (branje Han)	行 kō	銀行 ginkō banka	京 kei	京阪 Keihan Kyoto in Osaka	明 mei	説明 setsume razlaga
tō-on 唐音 (branje Tang)	行 an	行火 anka termofor	京 kin	北京 Pekin 南京 Nankin	明 min	明朝 minchou dinastija Ming
moderna kitajščina	háng		jīng		míng	

Primer

頭	On'yomi (kitajsko branje)	go--on	zu	Pomen: glava, vrh, glavni, začetek,
		kan-on	tô / do	
	tô-on	ju		
Kun'yomi (japonsko „razlagalno“ branje = prevod v japonščino)				
		saki		
		atama		
		kashira		
		kôbe		
		kaburi		
		tsumuri		

Jōyō kanji		Kit. branj na znak (on'yomi / kanji)					Total	
		0	1	2	3	4		5
Jpn. branj na znak	0	0	741	78	2	0	0	821
	1	66	685	93	7	0	0	851
	2	9	238	55	5	0	1	308
	3	1	77	15	2	0	0	95
	4	0	35	10	1	0	0	46
	5	0	7	0	0	0	0	7
	6	0	1	0	0	0	0	1
	7	0	3	0	0	0	0	3
	8	0	0	1	0	0	0	1
	9	0	0	1	0	0	0	1
(kun' yomi / kanji)	10	0	0	2	0	0	0	2
	Total	76	1787	255	17	0	1	2136

vir: Joyce, Terry, Masuda, Hisashi, Ogawa, Taeko (2014) Jōyō kanji as core building blocks of the Japanese writing system, Written Language & Literacy 17/2. 173-194. [note: counts include special pronunciations]

Principi zapisovanja japonščine s kitajskimi pismenkami

3) princip "man'yōgana" 万葉仮名

Sistem zapisovanja japonskih besed z uporabo kitajskih pismenk

- glede na njihovo glasovno vrednost,
- ne glede na pomen v kitajščini.

Začetek v 6. stol., raba se razširi v obdobju Nara (710-784).

Ime po pesniški zbirki Man'yōshū 万葉集 ("Zbirka desetisočih listov") (pribl. 4500 pesmi, 20 zvezkov, zbral Ōtomo no Yakamochi po l. 759).

Nepregledno: 970 različnih znakov za 88 zlogov.

Japonščina v zbirki zapisana: - večji del logografsko,

- manjši del fonetsko, po principu "man'yōgana"
- manjši del rebusno.

princip "man'yōgana" 万葉仮名

a) po glas. vrednosti "on" (借音 shakuon): raba kitajske pismenke za njeno fonetsko vrednost (izgovarjavo) v kitajščini

npr. 乃 [nai] (v kit. pomeni "tole") → 乃 [no] (rodilniški členek)
(-> iz tega hiragana の)

b) po glasovni vrednosti "kun" (借訓 shakukun): raba kitaj. pismenke po njeni fonetski vrednosti (izgovarjavi) po principu "kun" za zapis pomensko nepovezane besede, npr.:

山 [shan "gora"] → [yama] + 跡 [to "odtis"] → 山跡 [Yamato]

mešano: 母 kit. [mo] („mati“) + 乳 jpn. [chi] („mleko“) → [mochi] „držati“

ponazoritev:

zapis slovenskega imena Nada Gorjan s kitajskimi pismenkami po principih:

a) **kun'yomi:** Nada → 望 („upanje“) → 望山人

Gorjan → 山人 („gorski človek“)

b) **man'yōgana:** 南 (kit. „jug“ [nan])

+ 大 („veik“ [da])

+ 功 („uspəh“ [gong])

+ 利 (kit. „učinek“ [iɪ])

+安 (kit. „mir“ [an])

↓

南大 功利安

Principi zapisovanja japonščine s kitajskimi pismenkami

4) rebusni princip (戯書 gisho) (redko, kot besedna igra)

V zbirki Man'yōshū tudi bolj posredne, rebusne rabe pismenk:

npr. 少(“malo”) + 熱(„vroče“) → 少熱 [nuru(shi)] “mlačno”
→ 少熱 [nuru] (glagolska pripona dovršnosti)

npr. 八(“osem”) + 十(“deset”) + 一(„ena“)

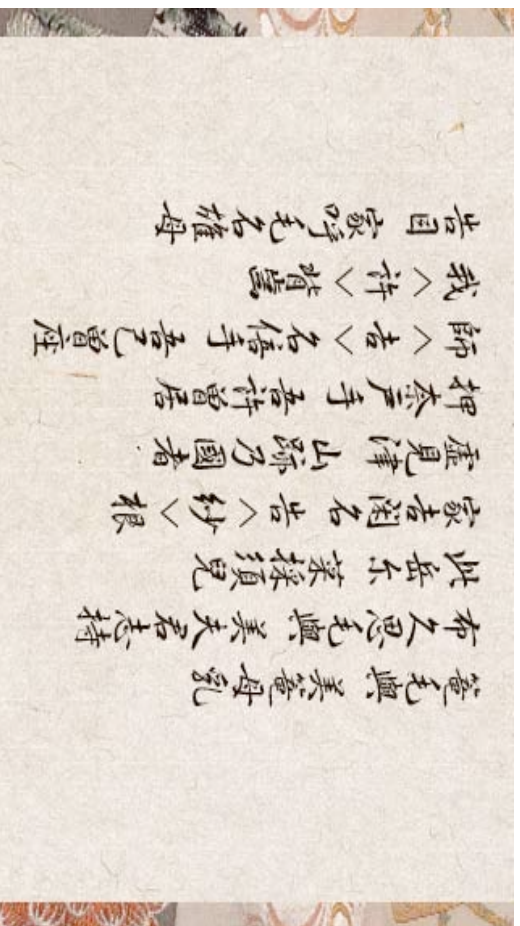
→ 八十一 [kuku] (“devetkrat devet”) → 八十一里 [kukurī] (“zaviti”)

npr. 山上復有山 → 出

“nad(上) pismenko gora(山) je(有) ponovno(復) gora(山)”

5) izpuščanje oznak za slovnične končnice, funkcijske besede itd.

1. pesem v zbirki Man'yōgana – prvi trije verzi

籠毛與 美籠母乳 [zapis Man'yōgana]
籠もよ み籠持ち [moderni zapis]
ko mo yo mi-ko mochi [izgovarjava]

“Košaro, lepo košaro, ki jo nosiš” [prevod]

布久思毛與 美夫君志持
堀串 もよ み堀串持ち
fukushi mo yo mi-fukushi mochi

“Iopatico, lepo Iopatico, ki jo nosiš”

此岳尔 菜採須兒
この岡に 菜摘ます兒
kono oka ni na tsumasu ko

“dekle, ki na tem griču nabiraš zeli”

Principi rabe kitajskih pismenk za zapis japonščine (povzetek)

- 1) "**kun**" 訓 (‐razlaga‐ – prevod v japonščino)
- 2) "**on**" 音 - prevzemanje kitajskega besedišča
- 3) "**man'yōgana**" 万葉仮名
> „kana“ 仮名 (‐izposojeno ime – glasovna vrednost)
- 4) rebus
- 5) izpuščanje oznak za funkcijske besede itd.

漢文訓読 **kanbun kundoku**

Sistem zapisovanja besedil po pravilih kitajščine.

Tako zapisana besedila (v kitajščini - kanbun) so se lahko:

- a) prebrala na glas "po kitajsko" (**ondoku**) – redkeje;
ali
- b) spremenila v "razlago" (**kundoku**),
tj. sproti ustno *prevedla* v japonščino.

Primer:

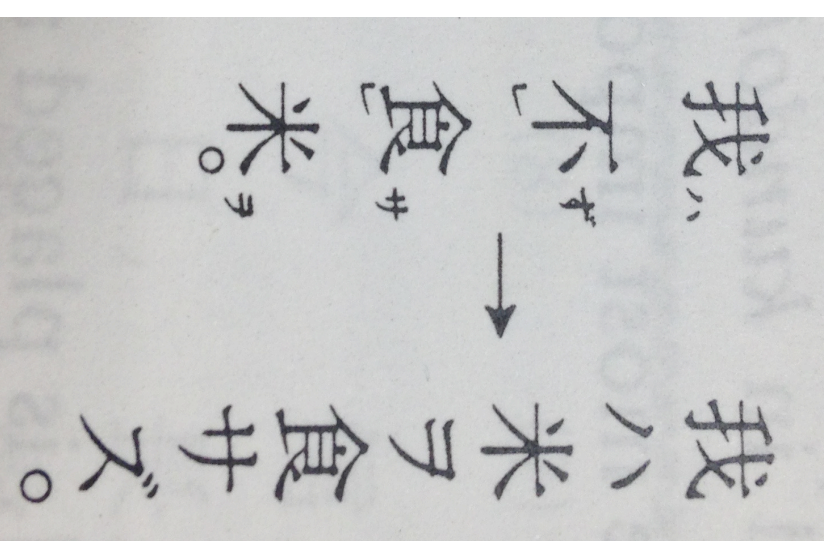
zapis (kanbun 漢文) 我 不 食 米

a) **ondoku**

wa fu shoku bei
jaz ne jesti riž

b) **kundoku**

Ware-wa kome-o shoku sazu
我ハ 米ヲ 食サズ。

NB: drugačen vrstni red, dodatne funkcijske besede, končnice...

Pripomočki za branje "kundoku": 訓点 kunten

a) 返り点 *kaeriten*

= oznake za vrstni red (L, številke...)

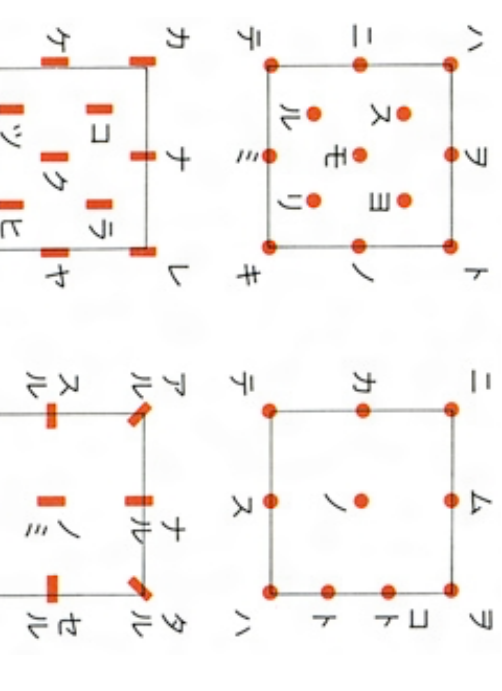
b) 乎古止点 *okototen* in

送り仮名 *okurigana*

= oznake za dodane funkcijske morfeme

(členke, pregibne končnice ipd.)

c) 句読点 kutôten – ločila (vejšice, pike...)

Primer besedila za branje po sistem **kanbun-kundoku**

(prvi odstavek Konfucijevih Analetov)

a) kitajski vrstni red 1 2 3 4 5 6 7 8 9

kitajsko besedilo 學 而 時 習 之 不 亦 說 乎

moderna kit. izg. xue er shi xi zhi bu yi yue hu

prevod učiti in včasih ponoviti to ni tudi užitek !

b) vrstni red kundoku 1 2 3 5 4 7 8 6 9

kanbun-kundoku 學 而 時 之 習 亦 說 不 乎

e) 學 而 時 之 習 亦 說 不 乎

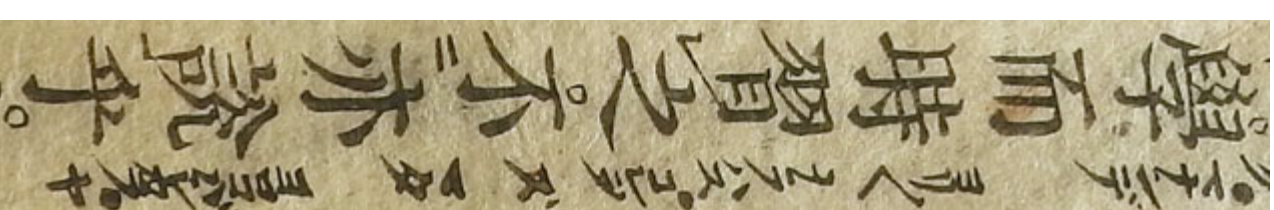
f) manabi te toki **ni** kore **o** nara**fu**, mata yorokobashika**kara** zu ya

g) učiti se in včasih to ponoviti tudi prijetno NEG. EXCL.

[rumeno: dodani funkcijski morfemi]

"učiti se in občasno ponoviti, kar smo se naučili,

ali ni tudi to užitek?"

V obdobju Heian (l. 794 - 1185)

se ustali raba fonetskega zapisa:

a) **kurzivne pismenke** (iz kaligrafskih vaj),
za književnost (zlasti ženske);

b) **okrnjene pismenke**

za opombe v uradnih zapisih, učenih spisih

kanbun kundoku v hibridnem slogu

→ iz tega razvil sodobni standardni zapis *kanji kana majiribun*

Primer razvoja dveh znakov hiragane in dveh znakov katakane iz istih pismenk

[vir: http://i-laf.org/assets_c/2008/09/7KanaSono-thumb-220x274.jpg]

ソ		曾
ノ		乃
そ	乃	曾
の	乃	乃

Primer razvoja nekaterih znakov hiragane iz kurzivnih oblik pismenk

[vir: <http://blog.katei-x.net/blog/ひらがな.jpg>]

和	礼	保	不	波	乃	奈	寸	久	安
わ	れ	ほ	ふ	は	の	な	す	く	あ
わ	れ	ほ	ふ	は	の	な	す	く	あ

Sprva več različnih pismenk (v kurzivni obliki) z enako izgovarjavo za isti zlog, npr.

a あ 安、阿、愛、惡

ka か 加、可、閑、我、駕、賀、家

sa さ 左、佐、散、斜、乍、作、沙

Nekatere variante se ohranile do 19. stoletja,

s šolsko reformo leta 1900 dokončno uradno določili sedanjih 46 znakov za standardne,

ostalim se od takrat pravi 異体字 (*itaiji*) ali 変体仮名 (*hentaigana*).

Uporabljajo se le še pri kaligrafiji.

Razvoj znakov katakane iz posameznih delov nekaterih pismenk
[vir: <http://blog-imgs-29.fc2.com//a/t/atosfgo/20070127084700.jpg>]

Obdobje **Kamakura** (1192-1333) in **Muromachi** (1336-1573)

sestavljane slovarjev, standardizacija branj pismenk

Obdobje **Azuchi-Momoyama** (1568–1603)

2. pol. 16. stol.: prihod katoliških misijonarjev (portugalci, italijani)
nastanek prvih zapisov japonščine v latinici: *kirishitanban*

Vedno večja razlika med pisnim slogom 文語(bungo) in
govorjenim jezikom 口語 (kōgo)

Obdobje **Edo** (1603–1868)

- nadaljuje se ločena raba pisnega in govorenega jezika
- stiki s holandskimi trgovci, prvi poskusi učenja holandsčine po sistemu kundoku: 欧文訓読 ōbun kundoku
- širjenje pismenosti, tiska (posledično kitajskih pismenk, besedišča)
- *kokugaku* - filološka struja, poudarjala domačo jp. znanstveno tradicijo pred kitajsko
- poskus ponovne vzpostavitve pravopisnih pravil obdobja Heian

Obdobje Meiji (1868-1912)

- standardizacija jezika (na račun narečij)
- poenotenje pisnega in govornega jezika
言文一致運動 genbun itchi undō
- uvedba obveznega in centralizirano organiziranega šolanja
- reforme: potreba po poenostavitvi sistema pisave
- možnosti: omejiti ali sploh odpraviti kitajske pismenke;
standardizirati rabo kane (*kanazukai*)

nova vlada sprva uporablja *rekishiteki kanazukai* (iz obdobja Heian)

1900 odloki - standardizacija znakov kana;

- seznam 1200 pismenk za obvezno šolanje;
- nov pravopis pri kani: *gendai kanazukai*
(po načelu "piši kakor govoriš")

prvo dvojje široko sprejeto, do novega pravopisa pa velik odpor

1866 Maejima Hisoka predlaga odpravo kitajskih pismenk in rabo samo kane (neuspešno)

1873 Fukuzawa Yūkichi predlaga omejitev števila pismenk

1885 se izoblikuje Rōmaji no kai (društvo za latinico), predlaga uvedbo latinice, a neenotno glede katerega sistema (hebonsniki, nihonsniki)

1902 国語調査員会 *kokugo chōsa iinkai*:

znanstvena analiza jezikovnih in jezikovnopolitičnih problemov

Obdobje Taisho (1912-26)

1921 ustanovljen 臨時国語調査会 *rinji kokugo chousa iinkai*

začasni komite za analizo jezika,

1923 objavi 常用漢字表 jōyō kanji hyō

(seznam 1960 pismenk za splošno rabo)

Obdobje **Shōwa** (1926-1989)

1942 nov seznam pismenk za standardno rabo:

標準漢字表 hyōjun kanji hyō (2528 pismenk)

1946/4 Shiga Naoya v članku 国語問題 v reviji 改造 predlaga, naj se japonščina nadomesti z “najlepšim jezikom na svetu” francoščino

1946/11 読売報知 Yomiuri Houchi (današnji Yomiuri Shinbun) objavi uvodnik s predlogom, naj se ukine raba kitajskih pismenk

1946/11/16 vladni odlok – reforma pisave

a) *gendai kanazukai* 現代かなづかい

b) *tōyō kanji* 当用漢字 določili začasni omejeni fond 1850 pismenk, na katere naj se omejijo javna pisana besedila, ki naj se uporablja *do prehoda na latinico*; (poenostavili nekatere oblike, npr. 學 → 学, a ne tako sistematsko kot v LR Kitajski elemente pismenk)

1951/5/25 seznam pismenk za rabo v lastnih imenih
「人名用漢字別表」 *jimmei yō kanji beppyō*

1956/7/5 navodila za zapis homofonih besed
「同音の漢字による書きかえ」 *dōon no kanji ni yoru kakikae*

1973/6/18 「当用漢字改訂音訓表」 *tōyō kanji kaitei onkun hyō*
seznam dovoljenih izgovorjav, ki nadomestil tistega iz l. 1948, s pravili okurigane: 送り仮名の付け方 *okurigana no tsukekata*

1981/10/1 「常用漢字」 *jōyō kanji* 1945 "priporočenih" pismenk
1986/7/1 「現代仮名遣い」 *gendai kanazukai* nadomesti pravila iz l. 1946

Obdobje Heisei (1989 - danes)

1989/3/15 「小学校学習指導要領」 *shōgakkō gakushūshidō yōryō*,
vklj. 「学年別漢字配当表」
(1006 (namesto 996) pismenk za prvih 6 let obveznega šolanja)

1990/3/1 dotedanjim 166 pismenkam za lastna imena
人名用漢字 *jimmei yōkanji* dodali še 118, za skupnih 284

1991/6/28 「外来語の表記」 *gairaigo no hyōki* pravila za zapis tujk

2010/6/7 nov seznam priporočenih pismenk 改訂常用漢字表
kaitei jōyōkanjihyō - nadomesti dotedanjega,
trenutno veljavni seznam:
2136 pismenk, 2352 brani on, 2036 brani kun

V moderni japonščini istočasna raba treh tipov znakov

Primer:

フメリヤク先生はトリエステに生まれました。

Prof. Hmeljak se je rodila v Trstu.

zapis v japonščini	zapis v latinici	pomen	princip rabe
フメリヤク	Fumeryaku	Hmeljak	katakana za tuje ime
先生	sensei	učitelj	kitajske pismenke za samostalnik
は	wa	[tema]	hiragana za členek
トリエステ	Toriesute	Trst	katakana za tuje ime
に	ni	v	hiragana za členek
生	u-	rod-	kitajska pismenka za glagolski koren
生まれました。	maremashita	-ila se je	hiragana za pregibno končnico glagola

Sistem pisave = sistem znakov, ki predstavljajo jezikovne enote

SISTEMI PISAVE	vsak grafem (znak) zapisuje:		primeri
PLEREMSKI ali logografski <gr. <i>plērēs</i> »prazen«	POMENSKO enoto	- leksem	本 (<i>knjiga</i> , jp. <i>hon</i> , ki. <i>bě'n</i> , ko. <i>bon</i>)
		- morfem	- 人 (-ec, pripadnik naroda, npr. Surobenia- <u>j</u> in = Slove <u>n</u> ec)
CENEMSKI ali fonografski <gr. <i>kēnós</i> »prazen«	GLASOVNO enoto	- zlog	ま ろ 口
		- fonem	L ɾ ʌ

morfem = najmanjša razlikovalna pomenska enota v jeziku, npr.:

beseda "tabemasen" = 3 morfemi "tabe-" (*jesti*) "-mas-" (vljudn.) "-en" (zanikanje)

fonem = najmanjša pomensko-razlikovalna glasovna enota v jeziku, npr.: /r/ // v slov.